

ОРТО КЕСИПТИК ОКУУ ЖАЙЛАРЫНЫН ОКУТУУЧУЛАРЫНЫН ИНФОРМАЦИЯЛЫК ЖАНА КОММУНИКАЦИЯЛЫК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН КАЛЫПТАНДЫРУУ

Аннотация

Окуу процессин эффективдүү болушун камсыз кылууда орто кесиптик окуу жайлардын окутуучуларынын кесиптик компетенттүүлүгүн жогорулатуу менен студенттердин келечектеги кесибине ылайык компьютердик жана коммуникациялык билимдерин жогорулатуу жолдору.

Для обеспечения эффективности учебного процесса в средних профессиональной компетентности преподавателей и повышения компьютерных. Коммуникативных знаний студентов, соответствующие их будущей профессии.

In this article increase of skills of teachers and students of secondary professional educational institution is considered methods/ At increase of teachers of secondary educational institution computer technologies are applied/ In educational process to provide efficiency of teaching, it is necessary to increase professionalism and competence of teachers, for improvement of professional knowledge of students.

Түйүндүү сөздөр: компетенция, компетенттүүлүк, коммуникациялык, билим берүү, адистештирүү, компьютердик билим, кесиптик-компетенттүүлүк, информациялык технология, тарбиялоо, калыптандыруу.

Кыргыз Республикасында жүрүп жаткан реформалар билим берүү системасына, анын ичинде орто окуу жайларынын алдына коюлган милдеттер адистерди кесиптик жактан даярдоонун сапатын жогорулатууну жана аларды дүйнөлүк стандарттын деңгээлине жеткирүүнү талап кылууда. Экономикасы жакшы өнүккөн өлкөлөрдө билим берүү системасы коомдун өнүгүүсүнүн алдында болуп, анын алдыңкы багыттарын көрсөтүп проблемаларын аныктап жана аны чечүүнүн үстүндө иш аракеттерге умтулуп ага жетишип бара жатат. Ал эми экономикасы жакшы өнүкпөгөн өлкөлөрдө билим берүү системасы коомдук өнүгүүдөн артта калып, анын реалдуу талаптарын канааттандырбастан кризистик абалда туш болуп билим берүүдө өзүнүн жетишпестиктерин көрсөтүүдө.

Бүгүнкү күндүн адистерин даярдоо учурда ушул кездеги техникалык курал жабдыктарды, программалык жана автоматтык каражаттардын жаңы муундагы партиялар менен алмашуусу, информациялык технологиялардын тынымсыз жаңылануусунун таасирин эске албай коюуга болбойт.

Анткени билим берүү системасы бүгүнкү күндөгү коомдогу, илимдеги, техника жана технологиядагы өзгөрүүлөргө, өсүп өнүгүүлөргө түздөн түз байланыштуу [1]. Окуу-тарбия процессинин эффективдүү болушун камсыз кыла тургандай кесиптик компетенттүүлүк учурдун талаптарына ылайык даярдыгынын өзөктүк көрсөткүчү боло алат. Ошондуктан коомдук талаптарга жооп бере ала тургандай болочок кесип ээлерин даярдоо процессинде окутуучулардын теориялык-практикалык сабактарын уюштуруунун методикасын жана технологияларын компетенттүүлүктүн негизинде модернизациялоо зарыл.

Билим берүү процессинде колдонулуп жаткан жаңы компьютердик технологиялар окуу каражаттарын жогорку деңгээлде иштеп чыгууга мүмкүнчүлүк түзүүдө. Ушуга байланыштуу, бир жагынан, билим берүүнүн мазмунун өркүндөтүү жана жаңылоо проблемасы проблемасы актуалдашууда, анткени инсанды өнүктүрүүнүн жана анын базалык маданиятын калыптандыруунун негизги каражаттарынын бири жаңыланган билим мазмуну болуп эсептелет.

Коомдук ар бир маданияттуу мүчөсү белгилүү бир деңгээлде компьютердик билимге ээ болууга тийиш. Компьютердин көптөгөн изилдөө методдорун учурдагы орто кесиптик окуу жайлардын адистердин даярдоо системасында негизги рольду ойнойт.

Бегилуу кибернетик жана математик Р. Неймандын эсептөөсүнө караганда адамдын мээси 10% маалыматты гана кабыл алат. Белгилуу полковец А.Македонский өзүнүн 30 миңге жакын аскерин баарын атын билип, жүзүнөн таанычу экен. Ал эми кыргыздын “Гомери” С. Каралаевдин башында жүз миндеген сөз жаткан дешет.

Илимде өзүнчө кол жеткистей көрүнгөн сыйкырдуу касиеттер адамдын баарында болот. Аны туура өнүктүрүп пайдалана билүүдө жана студенттердин компьютердик билимдерди алууда эс тутумдарын калыптанууга, чыгармачылык менен ой жүгүртүүдө, сапаттуу өнүгүүсүнө окутуучунун компетенттүүлүгү жана адис катары тарбиялоонун фундаменти болуп эсептелет.

Студенттин келечектеги кесибине ылайык компьютердик билимдерин калыптандыруу, ага кызыгуусун көрсөтүү жана жеке ишмердигин уюштуруу окутуучунун кесиптик компетенттүүлүгүнүн натыйжасы болуп саналат. Информациялык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен маалыматтарды талдоо жана баалоо, маалымат маданиятына ээ болуусуна мүмкүнчүлүк түзөт. Мында окутуунун мазмунун өзгөртүү анын көлөмүн азайтуу менен окутулуучу материалдын негизинде компетенттүү кесип эсин калыптандырууга болот.

Компетенттүүлүктүн өзгөчөлүгү катары ал инсандын алган билимдерин, билгичтиктерин өзүн-өзү үзгүлтүксүз өнүктүрүү процессинде колдонуу, жаңы ойлорду, маалыматтарды, чындыктын объектилерин жаратуу жөндөмдүүлүгү эсептелген. Бул ойду С.Е. Шишов менен В.А. Кальней улантып, алар компетенттүүлүктү алган билимдердин негизинде аракеттене билүү (демек, аракеттене билгичтик, аракеттенүүгө жөндөмдүүлүк) катары аныкташкан. Билим, билгичтик, көндүмдөн айырмаланып, компетенттүүлүк универсалдык билимдердин негизинде өз алдынча аракеттенүүнү түшүндүрөт. Мында индивидде кайсы бир ички мүмкүнчүлүктүн (мисалы, билимдин, жөндөмдүүлүктүн) бар экендиги эмес, ички мүмкүнчүлүктү колдоно (пайдалана) билүүсү маанилүү.

«Билгичтик - бул спецификалык кырдаалдагы аракет. Билгичтик - бул аракеттеги компетенция. Компетенция билгичтиктен жаралат» - деп, авторлор «компетенция» түшүнүгүн «билгичтик» термини аркылуу бөлүп көрсөтүшөт. Инсанды калыптандырууда эң негизгиси коммуникативдик байланыш аркылуу иш жүзүнө ашат.

Коммуникативдик деген вербалдык (сөз аркылуу) жана сөз катышпаган вербалдык эмес деңгээлдеги карым-катнаш түзүү процесси болуп эсептелет. Окутуучулар маалыматтарды коммуникативдик карым-катнаш, окутуучу менен студенттин арасындагы биргелешип иштөө учурунда бири-бирине маалымат берүүсү камсыз болот[4].

Маалыматтарды берүүнүн баскычтары төмөнкүлөр:

- студенттерге тапшырма берүү;
 - аларды сөзгө чакыруу;
 - сүйлөшүүнү жетектөө;
 - сүйлөшүүнү жыйынтыктоо;
 - анализдөө жана сүйлөшүүнүн жаңы моделин түзүү.
- Коммуникативдик байланышты түзүү төрт топко бөлүнөт:
- сүйлөшүүнүн багытын, жолдорун тез таба билүү;
 - өз сөзүн туура орду менен сүйлөө;
 - жооп берүүдө туура так сөз табуу, сөздүн маани маңызын так айтуу;
 - кайра байланыш түзө билүү жана сөзгө чакыруу.

Негизинен окутуучу менен студентин эң негизги байланыш каражаты сөз болуп эсептелет. Жаштарды тарбиялоодо, окутуучунун сөзү таасир берүү баарыбызга белгилүү. Алсак, так, ачык, түшүнүктүү, образдуу, маданияттуу, эмоционалдуу айтылган сөздөр студент менен окутуучунун ортосунда бири-бирин түшүнүшү, колдоо, өз оюн айтуу маанилүү орун ээлейт.

“Студентер сабактын жүрүшүндө билимдерге, билгичтиктерге, көндүмдөргө ээ болушат” – деп сабактын максаттарын койгондо жазып жүрөбүз. Азыркы мезгилде студенттер ошол ББКга негизделген компетенттүүлүктөргө дагы ээ болушу керек. Билим берүүдө жеке эле билимге эмес компетенттүүлүктү дагы калыптандырууга басым жасалат.

Компетенттүүлүк мамилеси жагынан алганда билим деңгээли, алган билимдин негизинде, ар түрдүү татаалдыктагы маселелерди чече билүү жөндөмдүүлүгү боюнча аныкталат. Компетенттүүлүк мамилеси билимдин маанилүүлүгүн танбайт, бирок ал алган билимди пайдалана алуу жөндөмдүүлүгүнө бекем көңүл бурат.

Окутуучунун компетенциясы:

- билим берүү жана билгичтиктерди эффективдүү колдонуусу;
- ар түрдүү чөйрөлөрдө билим жана тажрыйбалардын колдонуусу;
- берилген тапшырманы аткарууну камсыз кылуучу сапаттардын арбын болушу;
- окутууну студенттердин керектөөлөрүнө жараша пландаштырат;
- окутуунун усулдарын жана ыкмаларын колдонуу компетенциясы ж.б.

Белгилүү орус жазуучусу Л.Т.Толстой “Билим – эске сактоо менен эмес акыл күчүн жумшоо менен алынганда гана чыныгы билимге айланат”,- дегендей бүгүнкү күндө студенттерди: жекече изденүүчүлүккө, өз оюн түшүнүктүү далилдей билүүгө, айтылган ойлорду салыштырууга, берилген маалыматты тез кабыл алып, жооп берүүгө, пикир алышып, кызматташа билүүгө тарбиялоо милдети турат[5].

Орто кесиптик билим берүүнү маалыматташтыруунун приоритеттүү багыттарынын бири окуу-тарбия процессинин бардык этаптарында жаңыча маалыматтык технологияларды колдонуу болуп саналат. Азыркы кезде окуу иштеринин көптөгөн компьютердик программалары түзүлдү, бирок айрым программалар окуу предметинин алкагындагы бир бүтүндүктөгү окуу процессин уюштурууга мүмкүнчүлүк бербейт. Компьютердик программалар окуу процессиндеги, таалим-тарбия берүү жана студенттерди интеллектуалдуу өнүктүрүүгө багытталган ар кандай иш-милдеттерин аткарышат. Бир бүтүндүктөгү билим берүү процессин программалык продуктуларды ишке киргизүүнүн эсебинен жүзөгө ашыруу үчүн окутуучу предмети боюнча билим берүү процессине маалыматтык колдоо көрсөтүүнү камсыз кылуучу өз ара байланыштагы компьютердик программалардын жыйындысын түзгөн компьютердик билим берүү комплексин (КББК) конструкциялашы зарыл. Ал маалыматтык технологияларды ишке киргизүү процессинде окутуучунун окутуп-үйрөтүүчү, өнүктүрүүчү жана тарбия берүүчү милдеттерди системалуу түрдө ишке ашыруусуна мүмкүнчүлүк берет. Мына ошентип, компьютердик билим берүү комплексиндеги окуу программаларын изденүү төмөнкүдөй болот. Теория → теориянын компоненти → компьютердик окуу программаларынын тобу → программалардын тиби. Эгерде окутуучу, сунушталган схемага ылайык, теория → теориянын өзөгү → студенттердин интеллектуалдуулугун өнүктүрүүгө багытталган компьютердик окуу программалары → ой жүгүртүүнү өнүктүрүүчү программалар схемасын тандап ала турган болсо, анда ал компьютердин дисплейинен бул компонент боюнча программанын теориясын көрө алат.

Бул түзүм үч блоктон турат, алардын ар биринин блоктор боюнча ырааттуулук менен өтүүсүн шарттаган өз тандоо менюсу болот.

1. Орто кесиптик окуу жайлардын окуу предметинин тиешелүү илимий теорияны тандоо менюсу.

Мында окутуучунун орто окуу жайдын окуу предметине тиешелүү белгилүү бир илимий теориянын аталышын тандоо сунушталат.

2. Орто кесиптик окуу предметинин тиешелүү илимий теориянын компонентин тандоо менюсу.

Бул блокто теориялык компонентти тандоо жүрөт, аны өздөштүрүү үчүн окутуучу окуу багытындагы (өзөк, негиздеме, жол-жоболор жана теориянын колдонулуу чектери) компьютердик программаны тандап алат.

3. Сабактын компьютердик программасын тандоо менюсу.

Бул блокто компьютердик программалар белгилүү ырааттуулукта түзүлгөндүктөн, окутуучу алардын түздөн-түз сабакка тиешелүүлөрүн тандап алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ.

Программаларды тандоо менюсунун блогунда компьютердик программалардын үч тобу бар:

- студенттерди окутуу процессинин;
- студенттерди тарбиялоо процессинин;
- студенттерди максаттуу интеллектуалдык өнүктүрүү процессинин.

Мында окутуучу зарыл болгон топту жана компьютердик программанын тибин тандап алат. Төмөндө ар бир топтун мазмунун аныктайбыз[3].

1) Студенттерди окутуу процессинин компьютердик окуу программасы.

Окутуу процессинин өзгөчөлүктөрүн эске алып, аларды төмөнкүдөй бөлүштүрүүгө болот:

- окуу маалыматтарын берүүчү программалар;
- таанып-билүүнүн эксперименттик жана теориялык циклерин колдонуу негизиндеги теориялык компоненттерди өздөштүрүүнү камсыз кылуучу;
- атайын тандалган маселелердин системасын чечүүдөгү теориялык компоненттерди өздөштүрүүнү камсыз кылуучу;
- орто кесиптик предметтерди өздөштүрүү боюнча;
- билгичтиктерди калыптандыруу программалары;
- билимдерге ээ болуу (айырмачылык, андап түшүнүү);
- билимдерди стандарттык кырдаалдарда колдонуу;
- билимдерди стандарттык эмес кырдаалдарда колдонуу;
- билимдерди чыгармачылык менен колдонуу.

Студенттерди тарбиялоо процессинде колдонулуучу компьютердик окуу программалары. Бул топ төмөнкү ишке ашырууга багытталган төрт типтеги программаларды камтыйт:

- студенттердин акыл-оюн өстүрүү;
- студенттерди адеп-ахлактуулукка тарбиялоо;
- студенттерге эстетикалык тарбия берүү;
- студенттерге экологиялык тарбия берүү.

3) Студенттердин интеллектуалдык деңгээлин өнүктүрүүдөгү компьютердик программалар төмөнкүдөй тартипке бөлүнөт: Кабыл алуу; Көңүл буруу; Эс тутум; Ой жүгүртүү.

Орто кесиптик окуу жайлардын предметтерин өнүктүрүп окутууну жүзөгө ашыруу үчүн компьютердик билим берүү комплексинин түзүмү окуу предметиндеги илимий теорияны өздөштүрүү боюнча методологиялык өнүгүүн алкагында, ошондой эле, комплекске коюлган талаптарды эске алуу менен иштелип чыгарылат.

Ошентип окутуучулардын информациялык жана коммуникациялык компетентүүлүгү төмөнкү багыттыр боюнча бааланышы керек деп эсептөөгө болот:

- педагогикалык кесиптик компетенттүүлүк;
- окутуу, үйрөтүү процессин уюштура билгичтик;
- инсандык психологиясына аяр мамиле жасай билүүсү;
- билим деңгээлинин жетиштүүлүгү, ар тараптуу билимдин бекемдиги;
- окутуучулук кесипке берилгендик, педагогдук ишмердүүлүктү аркалоо;
- окуу программалары боюнча түшүнүгү;
- коммуникативдүүлүгү;
- билимди билгичтикти жана көндүмдү баалай алуу, баалоо критерийлерди билүү.

Окутуучунун кесиптик билгичтиги педагогикалык ишмердүүлүгүнө тиешелүү баалуулуктарды, анын ичинде педагогикалык баалуулуктарды "Мен-профессионал мын" түшүнүгүн, кесиптик ишмердүүлүгүнө жаңылануу компоненттерин өнүктүрүүгө аракеттенүүсү, кесиптик идеалга умтулуусу зарыл.

Адабияттар

1. Мамбетакунов Э. Орто мектепте табигый илимдер боюнча билим берүүнү модерниза-циялоо. /Ж.Баласагын атындагы КУУнун ЖАРЧЫСЫ, №6сериясы, 2010ж. 5-6 бет.]
2. Б.М.Алиева “Болочок физика мугалиминин кесиптик компетентүүлүгүн практикалык сабактарда калыптандыруу”. Автореферат, Бишкек. 2012.
3. Ступникова М.Ф. Компьютерный образовательный комплекс// Физика в школе. – М.: – 2008. – №7. – С. 14- 16.
4. Шишов С. Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. – М., – 1998. – 79 с.
- 5.Б.М.Алиева “Заманбап сабак-учур талабы”. ОшМУнун жарчысы. - Ош -2006.175 бет.